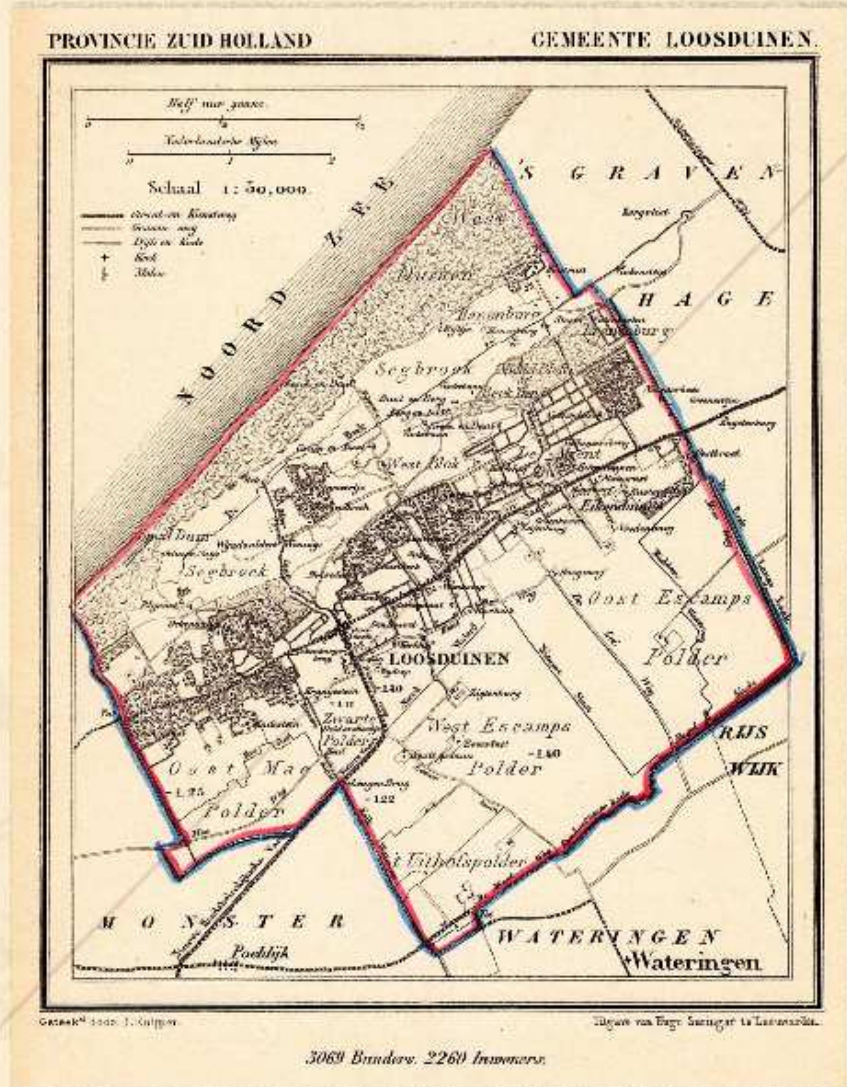

Commissie Loosduinen

Loosduinen, 100 jaar bij Den Haag.

Door Pjer Wijsman.

Commissie Loosduinen

Loosduinen, 100 jaar bij Den Haag

©Auteur en samensteller boek: Pjer Wijsman.

Titel boek: Commissie Loosduinen 100 jaar/ Loosduinen 100 jaar bij Den Haag.

Jaar uitgifte: 2023.

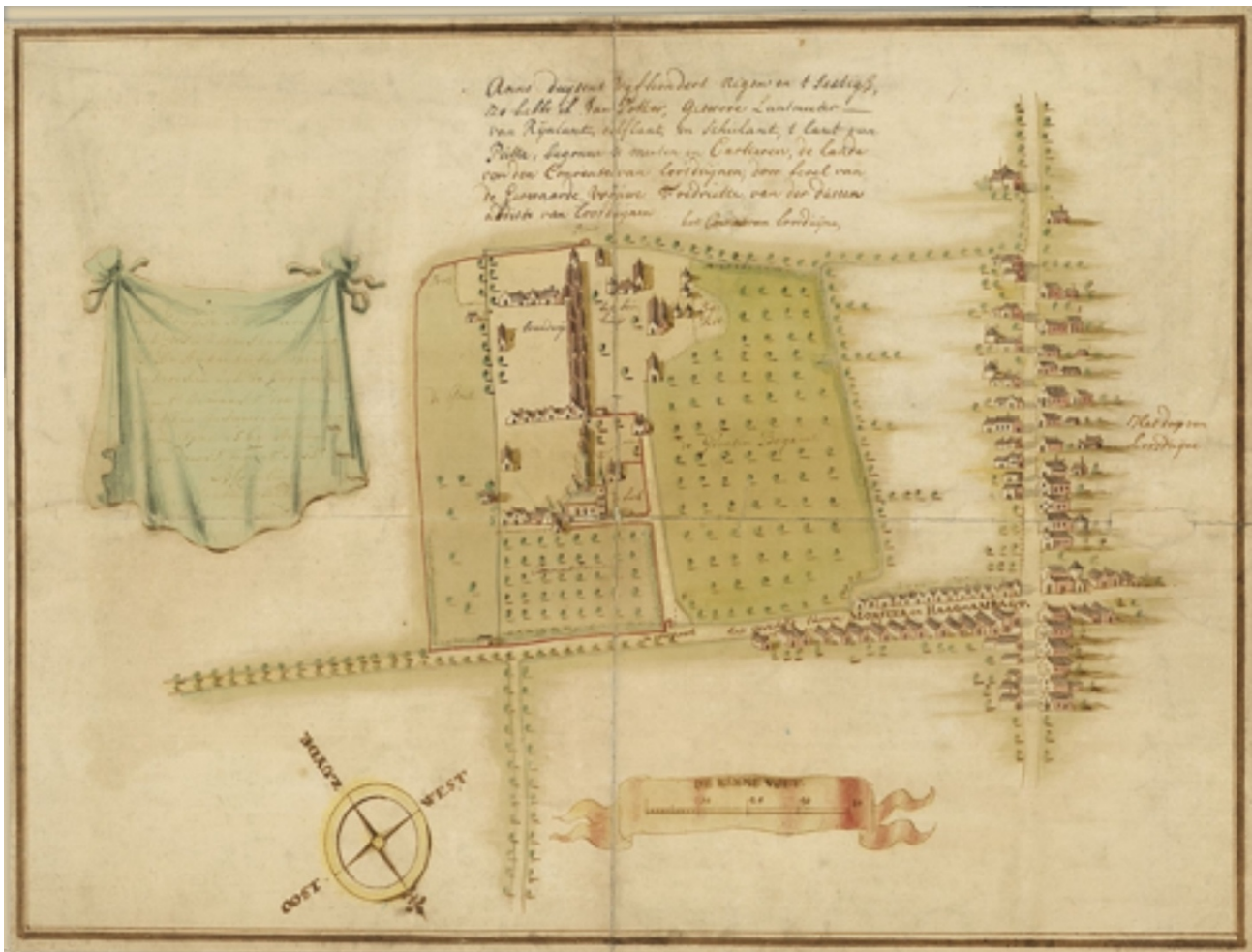
ISBN: 9789464806625

Uitgegeven in eigen beheer.

Cover: Jeroen Wijsman

Gijsbert or Johannes Bloteling(h) after Jan Jansz. Potter (ca. 1530 - ca.1590)
Nationaal Archief.

Kaart van het dorp Loosduinen en het convent van Loosduinen, nabij Den Haag, situatie van tweede helft zestiende eeuw. Kopie van een kaart uit de zeventiende eeuw.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave.

Blz. 8	Loosduins Volkslied.
Blz. 9	Voorwoord Burgemeester van Zanen.
Blz. 10	Inleiding Pjer Wijsman, voorzitter Commissie Loosduinen.
Blz. 12	Loosduinen, Burgemeester Jan v. Zanen.
Blz. 13	Aanloop naar het verlies van de onafhankelijkheid van de gemeente Loosduinen, Pjer Wijsman.
Blz. 19	Van het Loosduins museum, Piet Brak, medewerker Loosduins museum/schrijver.
Blz. 20	Commissie Loosduinen 100 jaar, Pjer Wijsman.
Blz. 34	Doorkijk Tuinenbuurt; foto's.
Blz. 36	Kennismaking, Jan Heemskerk, bewoner, oud-wethouder.
Blz. 39	Een levensverhaal vol bezigheden, Adri Hartman bewoner, medewerker museum.
Blz. 44	Niet geboren, wel getogen, Inge Camfferman bewoonster.
Blz. 46	Loosduinen, Mustapha el Boumeshouli, oud stadsdeeldirecteur Loosduinen.
Blz. 48	Ons dorp Loosduinen door de tijd, Pjer Wijsman, voorzitter Loosduins museum.
Blz. 51	Loosduinen een strijdwaardig dorp, Ineke Weijs oud-voorzitter Kom Loosduinen.
Blz. 53	Doorkijk Kom Loosduinen; foto's.
Blz. 55	Loosduinen moest een veer laten, Piet Brak.
Blz. 57	De wijk Houtwijk en haar bestuur, Ramon Meesters, voorzitter wijkberaad Houtwijk.
Blz. 60	3 strips over Jan Visserman.
Blz. 63	100 jaar een dorp in de stad, Karsten Klein, oud-wethouder/bewoner.
Blz. 65	De Loosduinse vrijwillige brandweer (LVB), Pjer Wijsman.
Blz. 67	Hoe de veiligheid in Loosduinen wordt bewaakt, Pjer Wijsman.
Blz. 71	Doorkijk in de wijk Waldeck; foto's.
Blz. 73	100 jaar géén gemeente Loosduinen meer...maar ...Loosduinen leeft als nooit tevoren Ronald v.d. Broek oud teamchef politie Loosduinen.
Blz. 76	Leven in Loosduinen, een korte impressie, Corrie Hoekstra van Vuurde, oud-voorzitter museum.
Blz. 78	Loosduinen van toen en de toekomst, Petra Brekelmans, bewoonster.
Blz. 81	Loosduinen bakermat van Den Haag, Piet Boogaards.
Blz. 85	De Abdijkerk, Pjer Wijsman.
Blz. 87	Doorkijk in de Notenbuurt; foto's.
Blz. 89	Loosduinen, wat een heerlijke plek, Agnes Schüller, cultuuranker.
Blz. 91	Loosduinen, bolwerk van vrijwilligers, Femke Beeloo-Planken secretaris Wijkberaad Houtwijk/bewoonster.
Blz. 93	De Bataaf, Frank van Es, winkeleigenaar.
Blz. 95	Doorkijk in de tijd van Houtwijk; foto's.
Blz. 97	Middenstand in Loosduinen rond 1923, Henk Lemckert, bewoner/schrijver.
Blz. 101	Magazijn Tip Top, een unieke winkel in Loosduinen na 1945, Jan v. Veldhoven, bewoner.
Blz. 104	Piet Moeskop, Piet Boogaards, bewoner/schrijver.

- Blz. 107 De crisis in de jaren 1930, Piet Brak.
- Blz. 108 Bohemen, Waldeck, Kijkduin, Hank Hoogwout, voorzitter BWK.
- Blz. 111 100 jaar Commissie Loosduinen, Corinne den Heijer, stadsdeeldirecteur Loosduinen.
- Blz. 113 100 jaar Loosduinen, Eric van Baarsel, bewoner.
- Blz. 116 Doorkijk in de tijd van Kraayenstein; foto's.
- Blz. 117 Ik ben Nancy Krul - Corver; Stichting Verzilveren. Nancy Krul bewoonster.
- Blz. 119 100 jaar Loosduinen bij Den Haag, Hilbert Bredemeijer, Stadsdeelwethouder Loosduinen.
- Blz. 121 Ons vrijwilligerswerk in het stadsdeel Loosduinen,
Hanneke Besseling/ Piet Boogaards.
- Blz. 124 Passie voor clowns, een verborgen museum, Richard Roemers, schrijver.
- Blz. 126 Lied van Loosduinen Piet Bogaards.
- Blz. 128 Herinneringen van een inwoner en een stadsdeelwethouder, Ingrid van Engelshoven.
- Blz. 130 De cirkel is bijna rond, Herman van den Muijsenberg, lid dagelijks bestuur CL/bewoner.
- Blz. 133 Vertrouwen op Loosduinse kracht, Joris Wijsmuller, oud-wethouder.
- Blz. 136 Loosduinen van nostalgie naar verstedelijking, Inge Camfferman.
- Blz. 140 Domweg gelukkig in Loosduinen, Willem Post, schrijver/bewoner.
- Blz. 143 Doorkijk Nieuw Waldeck.
- Blz. 146 100 jaar Loosduinen bij Den Haag, René v. Vlaanderen oud-wethouder/bewoner.
- Blz. 151 Ontwikkeling in het dorp Loosduinen door Piet Brak.
- Blz. 152 Suikerzakjes, Hans Klok medewerker museum, verzamelaar/bewoner.
- Blz. 157 Gefeliciteãhd! Sjaak Bral, cabaretier.
- Blz. 158 Nieuw Waldeck, Annemieke Knoester/ Wouter v. d. Ende co-voorzitters N. Waldeck.
- Blz. 159 Belevissen vanuit de Kom Loosduinen, Koos Maquelin, voorzitter Kom Loosduinen.
- Blz. 161 Ik ben Leon Duijvesteijn, Leon Duijvesteijn bewoner/schrijver.
- Blz. 165 Loosduinen, Michel Rogier, oud CL-lid, lid Provinciale Staten/bewoner.
- Blz. 169 Naar Loosduinen, Wim Willems, emeritus-hoogleraar, historicus en schrijver.
- Blz. 174 De vruchtbare geestgronden in Loosduinen, Peter Bos, bewoner.
- Blz. 177 Architect Leon Thier, 40 jaar bewoner van Loosduinen, Leon Thier, bewoner.
- Blz. 181 3 broers v.d. Bergh en de Henneberg vanaf het begin van de 18 eeuw Henk Lemckert.
- Blz. 185 Loosduinen, 100 jaar onderdeel van Den Haag, Theo v. Daalhoff, bewoner/schrijver.
- Blz. 188 Doorkijk in de wijk Nieuw Waldeck; foto's.
- Blz. 191 Loosduinen, Marian Griffioen van den Hoek; voorzitter WB/ lid Cl.
- Blz. 193 Aan de kleine keizer....., Harm Benthem, oud stadsdeeldirecteur Loosduinen.
- Blz. 196 Een beetje verliefd, Robert v. Asten, wethouder Den Haag.
- Blz. 198 Het best bewaarde geheim van Loosduinen, Henk Lemckert.
- Blz. 201 Losse, Loosduinse (tegel) weetjes- verhalen door de tijd heen met een vrolijke noot,
Pjer Wijsman.
- Blz. 205 Informatie over de auteurs.
- Blz. 214 Bronvermelding.
- Blz. 215 Verklarende lijst van namen betreffende locaties/begrippen in het vroege Loosduinen.
- Blz. 218 Ode aan Loosduinen; lied van Gregor Bak.
- Blz. 219 Een dank aan Staedion;

Loosduins Volkslied.

Kent gij het dorpje Loosduinen
het ligt aan de rand van Den Haag.
De mensen die wonen, al tussen de tuinen.
Zij heten van Spronsen en van der Gaag.

Refrein:

Loosduinen is schoon, ik ben blij dat ik er
woon.
Tussen de Witburg en de Blauwbrug,
keer ik weer terug.
Ik weet me geen raad, als ik het dorpje verlaat.
Ik voel me thuis, waar 't kerkje bij de molen staat.

Zijn we bij het kruispunt aangekomen
waar Chris, Kras en kruimeltje weer staan.
Zij staan daar te turen,
of staan daar te dromen.
En denken Loosduinen zal nooit vergaan.

Refrein:

Tussen het puin van Loosduinen,
daar ligt Loosduinen- Kijkduin aan zee.
Je kunt er fijn zwemmen, en je vel laten bruinen.
Daar is ieder gelukkig en tevrede.

Refrein:

Om prachtig Loosduinen te aanschouwen,
stroomt heel de wereld tesaam.
Men heeft in het bos,
een Jeugdherberg laten bouwen.
Aan het einde der aarde klinkt onze faam.

Voorwoord door burgemeester Jan van Zanen.

100 jaar geleden kwam Loosduinen bij Den Haag. Sindsdien zijn alweer verschillende generaties opgegroeid, die Loosduinen niet anders kennen dan als een stadsdeel van Den Haag. Maar daarmee wil ik niet zeggen dat het specifieke karakter van Loosduinen verdwenen is. Integendeel. Sommigen beschouwen Loosduinen, net als Scheveningen, als een zelfstandige enclave binnen onze stad.

Sinds mijn aantreden als burgemeester van Loosduinen, pardon Den Haag, heb ik dit mooie én eigenzinnige stadsdeel al verschillende keren mogen bezoeken. Wat me bij die bezoeken steeds opviel: hoe trots de Loosduiners zijn op hun stadsdeel. En hoezeer ze de herinnering aan vroeger tijden levend houden. Dit boek is daar een mooi voorbeeld van. Dat historisch besef kwam bijvoorbeeld ook goed tot uiting bij de opening van de jubileumtentoonstelling in het Loosduins Museum in januari 2023. Bij die gelegenheid mocht ik in de voetsporen treden van Hendrik Willem Hovy, de laatste burgemeester van Loosduinen en zelfs zijn ambtsketen dragen. Een bijzondere eer.

Ik hoop dat Loosduinen zijn speciale karakter ook in de komende 100 jaar mag behouden. Eén ding weet ik zeker: aan de Loosduiners zal het niet liggen. Veel leesplezier gewenst.

Inleiding door Pjer Wijsman.

De Commissie Loosduinen bestaat 100 jaar.

Loosduinen, 100 jaar deel van de gemeente 's Gravenhage.

100 jaar geleden kwam het 'restant' van Loosduinen bij Den Haag.

Restant: ja, omdat Den Haag in 1903 al een deel van Loosduinen had ingenomen. Den Haag had land nodig om te groeien en de stad kon eigenlijk geen kant meer op, behalve richting Loosduinen.

Dit betekende dat de grens tussen Loosduinen en Den Haag werd verlegd en het tolhuisje verhuisde mee. De grensstenen, die dit aangaven, zijn grotendeels verdwenen; misschien wel gebruikt om Haagse huizen mee te bouwen. Gelukkig heeft het Loosduins museum de hand kunnen leggen op 3 van deze grenspalen.

Helaas zijn ze niet meer te gebruiken en staan ze als historisch overblijfsel in een rijtje bij het museum. De letters "L" en "s-G" zijn nog duidelijk te onderscheiden, ondanks de groene aanslag, maar de grenzen zijn verder vervaagd en Loosduinen is een deel van Den Haag geworden; verworden tot het stadsdeel Loosduinen.

Officieel ging het laatste gedeelte van Loosduinen over naar Den Haag in 1923 en nu, 2023, is het dus 100 jaar geleden dat Loosduinen ophield te bestaan als zelfstandig dorp.

Bij deze overname beloofde Den Haag gouden bergen. Ze leken wel een beetje op de 3 gouden duintjes in het wapen van Loosduinen, maar helaas is hier niet veel van terecht gekomen en de bergen zijn 'afgeroomd' naar duintjes!

Loosduinen hield nog wel enige invloed middels een speciale Commissie; een Commissie voor land- en tuinbouwzaken. Deze Commissie werd enig moment, na de 2^e WO, de Commissie Groot Loosduinen genoemd en bestaat nu onder de naam: Commissie Loosduinen.

De Commissie Loosduinen bestaat dus 100 jaar en dat willen we met de bewoners van Loosduinen en omstreken vieren. Allerlei activiteiten worden voor, door en met Loosduiners georganiseerd en dit boek is daar een stille getuigen van.

Het is een boek geworden van verbindingen. Verhalen van vroeger en van nu, van oud-collega's en collega's, die nog steeds werkzaam zijn in het stadsdeel en op het stadsdeelkantoor. Het is een boek geworden van persoonlijke verhalen, hoe dingen beleefd werden/worden en dit alles afgewisseld met historische feitjes. Eigenlijk voor iedereen wat wils. Een boek vol verrassingen!

Naast de geschreven teksten zijn de foto's in het boek erg belangrijk en ze geven een impressie weer van hoe het was en hoe het is geworden.

We hebben **het verleden** nodig om **het nu** te begrijpen om op weg te gaan naar **de toekomst**.

Veel lees- en kijkplezier!

Een speciaal woord van dank aan allen die hebben bijgedragen aan de inhoud van dit boek, is zeker op zijn plaats.

Dank ben ik verschuldigd aan het Loosduins museum (SOL) en haar vrijwilligers.

Zij hebben mij met raad en daad bijgestaan. In het bijzonder een woord van dank aan onze oudste medewerker Piet Brak, vanwege zijn geproduceerde boeken en artikelen, waar ik gebruik van mocht maken.

Dank aan Henk van Schaik, wiens geheugen ik mocht ‘plukken aangaande Loosduinse gebeurtenissen’!

Hans Klok voor het opzoeken van materiaal en het gebruik van zijn ansichtkaarten, verzameling en suikerzakjes, welke komen uit zijn persoonlijke verzameling.

Frits Gaans en Wouter van Elst, die de nodige foto’s hebben gemaakt en aangeleverd.

Met steun van Femke Beeloo-Planken, voor het opmaken en het wegwijs maken in de wereld van de schrijver.

In het bijzonder een woord van dank aan mijn vrouw Ella; voor haar geduld en het nalezen van de stukken tekst, die geproduceerd zijn.

Jeroen en Claudia voor de opmaak; ik dank jullie allemaal.

Pjer Wijsman.

Voorzitter Commissie Loosduinen.

Disclaimer:

Met grote zorgvuldigheid heb ik samen met de schrijvers van de diverse teksten dit boek samengesteld. Het is niet altijd mogelijk van veel (oud) fotomateriaal de herkomst te vermelden. Daarnaast zijn van sommige gegevens, die geciteerd worden, niet altijd duidelijk wie de schrijver was/is.

Loosduinen door Jan van Zanen.

In mijn voorwoord schreef ik het al: sinds ik op 1 juli 2020 mocht aantreden als burgemeester van Den Haag, ben ik vele keren in Loosduinen geweest.

Op uiteenlopende plekken en in verschillende jaargetijden.

Durf daarom te zeggen dat ik Loosduinen inmiddels een klein beetje ken. Heel bijzonder was het moment waarop ik in WoonZorgPark Loosduinen Arida van Spronsen-Wijnmalen met haar 100^e verjaardag mocht feliciteren.

Op dat moment was zij hoogstwaarschijnlijk de enige nog levende mens, die met recht kon zeggen dat ze in de zelfstandige gemeente Loosduinen was geboren. Ik herinner me mijn bezoeken aan het ZKD-bedrijventerrein, villa Ockenburgh, de Hervormde kerk en (meerdere keren) Molen de Korenaer, een echte blikvanger in het centrum van Loosduinen, met rijke historie en het Loosduinse museum met mooie tentoonstellingen.

Diepe indruk maakten op mij de graven van de geallieerden en die van leden van de verzetsgroep van Han Stijkel op Westduin. Nu we het toch over de Tweede Wereldoorlog hebben: tijdens mijn bezoek aan de burgemeestersbuurt, begin 2021, vertelde de toen 81-jarige Arie Dirkzwager mij hoe zijn vader om het leven was gekomen bij het bombardement van 3 februari 1945 op Loosduinen. Heel aangrijpend.

Ik had de eer om ‘de kroniekschrijver’ van Loosduinen te ontmoeten, die me meteen strikte om een voorwoord in deel 4 van zijn reeks Platglas te schrijven. Iets dat ik graag deed, net als ik nu met plezier meewerk aan deze uitgave. Het valt me op hoezeer de geschiedenis van de verschillende stadsdelen van Den Haag in ere wordt gehouden. Loosduinen spant wat dat betreft de kroon, maar uiteraard hadden mijn bezoeken aan Loosduinen niet enkel met historische onderwerpen van doen. Midden in een van de lockdowns bezocht ik de jongste generatie Loosduiners in peuterspeelplek ‘Schuitje Varen’. Ik probeerde bij die gelegenheid de kinderen en hun begeleiders een hart onder de riem te steken, want ook voor hen waren het moeilijke tijden.

Een klein jaar later was ik, op uitnodiging van de toenmalige stadsdeeldirecteur Mustapha el Boumeshouli, te gast op het Hofstad Lyceum aan het Colijnplein. Sprak daar met leerlingen over de gemeenteraadsverkiezingen en het belang om gebruik te maken van het stemrecht. Een bezoek aan de Commissie Loosduinen om kennis te maken met haar leden en te praten over een aantal zaken, die spelen in Loosduinen. En dan waren er nog mijn bezoeken aan de 75-jarige volkstuinvereniging Florence Nightingale en de allereerste kunstmarkt in het Mozartpark. Bij al die gelegenheden viel het me op hoezeer men in Loosduinen met elkaar leeft en oog voor elkaar heeft. Ik ging er dan ook steeds met een goed gevoel weg.

Ik hoop Loosduinen nog heel vaak te bezoeken.

Met vriendelijke groet, Jan van Zanen, burgemeester ’s Gravenhage.

De aanloop naar het verlies van de onafhankelijkheid van de gemeente Loosduinen.

Door Pjer Wijsman.

In de 19^e eeuw was het Loosduinse grondgebied voor het grootste gedeelte nog in handen van een aantal aanzienlijke families. Zij bezaten er uitgestrekte landgoederen van vele tientallen hectares en fraaie buitenhuizen.

In die tijd was Loosduinen bestuurlijk verdeeld over Den Haag en Monster. Beide steden hadden een deel van de gemeente onder zich. De noordelijke helft van Loosduinen hoorde bij Den Haag, terwijl het zuidelijke deel bij Monster bleef.

In die tijd waren veel buitenplaatsen en de namen hiervan zijn nog steeds bekend: Leyenburg, Madestein en Meer en Bosch om enkele te noemen. Rusthoek is minder bekend, gelegen aan de buitentuinen. Dit gebied was in bezit van de familie Gevers Deynoot. Een bekend lid uit deze familie was jhr. Mr. Dirk Rudolf Gevers Deynoot. Hij richtte samen met anderen de Hollandsche Maatschappij van Landbouw op. Na zijn dood werd uit erkentelijkheid een gedenknaald opgericht. Na omzwervingen door de tijd heen, kreeg deze gedenknaald in 1922 zijn definitieve plek; namelijk in het plantsoen van het burgemeester Francoisplein in Loosduinen.

Toen Loosduinen tijdens de Franse overheersing bij keizerlijk decreet van 8 december 1811 een zelfstandige gemeente werd, kreeg het Poeldijk en Kwintsheul, die beide tot Monster behoorden, aan zijn grondgebied toegevoegd. Daarnaast werden de gehuchten Eikenduinen, Segbroek, Escamp, het huidige Kijkduin en de Westduinen met omgeving ook bij Loosduinen gevoegd. De bedoeling hiervan was om een economisch, levensvatbare gemeente te creëren.

De eerste Loosduinse burgemeester met de titel 'Maire' was Franc van der Goes, Maire van 30-11-1811 tot 6-1-1813 en zijn adjunct Maire was M. v.d. Gaag. Ze moesten zweren aan de grondwetten van het keizerrijk en gehoorzaamheid aan de keizer.

Op 7 januari 1813 moest van der Goes plaats maken voor Jhr. G.L.H. Hooft, de 2^e burgemeester van Loosduinen. De reden waarom van der Goes zo kort burgemeester is geweest, weet men niet; iets van persoonlijke aard misschien? Wat hij tijdens zijn 'Maire-periode' in en voor Loosduinen heeft betekend, is niet helemaal bekend. Hij is wel bezig geweest om de grenzen met Den Haag en Monster goed af te bakenen. Helaas heeft dat richting Monster niet mogen baten. Grenspalen met Den Haag zijn hier nog getuigen van. Er staan bij het Loosduins museum 3 grenspalen. Deze palen stonden tot 1923 op bepaalde plekken om de grens tussen Loosduinen en Den Haag te markeren. Na de annexatie zijn de grenspalen verwijderd, maar wonder boven wonder zijn er dus 3 'gevonden' en ze staan nu bij het Loosduins museum.

Als je goed kijkt, staat aan de ene kant van de paal de hoofdletter “L” en aan de andere kant de letters “s G”.

Medelijden met van der Goes hoefden we niet te hebben, blijkt uit de annalen. Na zijn vertrek uit Loosduinen in 1813 werd hij gemeente-ontvanger. Hij was van huize uit een vermogend man en hij bezat de buitenplaats ‘Kraaijestein’. Dit landgoed lag tegenover de ingang van het park Ockenburgh.

Na de val van Napoleon wist Monster niet hoe snel het de 2 gebieden, Poeldijk en Kwintsheul, weer terug moest krijgen. Dit gebeurde in 1816.

Wat er van Loosduinen daarna overbleef, was een armzalig en klein gehucht. Het was een soort landelijke gemeente geworden met een aantal buitenverblijven.

Er waren veel buitenverblijven, maar daar is weinig van over gebleven:

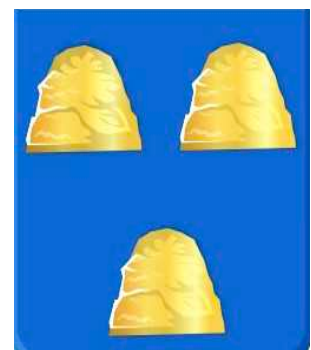
Rustenburg van Willem II, Nieuw Eikenduinen- begraafplaats, aan de Leyweg lag Leyenburg als buitenverblijf, Oud Rozenburg van schepen Biemont, Huis Westkamp van Oldenbarneveldt, zijn nazaten legden Ockenburgh aan; Rusthoek van Gever Deynoot, Meer en Bosch, Kraaijestein- en Madestein.

Hoe was het bestuur in die tijd geregeld en daarbij ook de financiën?

Het bestuur van de dorpen rond 1850 was gebaseerd op het 'Reglement van Bestuur ten Plattenlande' uit 1825. Om daaruit enkele punten te noemen: zo was het stemrecht gekoppeld aan de hoogte van de te betalen belasting, anders gezegd dus eigenlijk voorbehouden aan de inwoners met een dikke portemonnee, maar die zullen zeldzaam zijn geweest in Loosduinen. Verder mochten burgemeesters zonder toestemming van de Gouverneur van de Provincie niet meer dan acht dagen uit de gemeente afwezig zijn. En alleen de burgemeester had een salaris, assessoren ofwel wethouders ontvingen een toelage. Leden van de Raad waren nog onbezoldigd, dat was toen nog ‘liefdewerk - oud papier’.

Loosduinen had wel zijn eigen wapen: Het wapen werd bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 24 juli 1816 officieel vastgelegd en beschreven als: ”Zijnde van Zilver beladen met drie duinen van goud”. Deze omschrijving werd in 1953 door dezelfde Hoge Raad vertaald als: “Zijnde van lazuur beladen met drie duinen van goud” Sinds 1923 is het wapen niet meer officieel gebruikt, omdat de gemeente Loosduinen ophield te bestaan.

Omstreeks 1830 besloot het Loosduinse gemeentebestuur tot ontginning van de duinen d.m.v. het zogenaamde afzanden en afgeesten. Dit was hoognodig, omdat het gebruik van de gronden (in tijd) daarvoor niet zoveel voorstelde. De polders waren voor de tuinbouw ongeschikt en veel van het duingebied, in handen van de ‘hoge heren’ voor gebruik als jachtgebied, was dus niet toegankelijk. De geestgronden, die vrijkwamen, waren zeer vruchtbaar en de waterhuishouding bleef goed op peil door het zand. Dit betekende een duidelijke opleving voor de gemeente Loosduinen. De duinen zelf waren voor een heel groot gedeelte in handen van enkele vermogende families. In eerste instantie werd door deze families geen heil gezien in deze afgraving. Pas toen de grond meer waard werd, begon men ‘florijnen’ te zien en werd besloten tot grootscheeps afzanden en de ontginning kwam op gang.

Dit proces was een hels karwei. Sloten moesten gegraven worden en bruggen moesten worden gebouwd. Dit alles was noodzakelijk om op een fatsoenlijke manier bij deze gronden te komen. Doordat er steeds meer grond beschikbaar kwam, kreeg de tuinbouw de mogelijkheid enorm uit te breiden. Op de geestgronden konden nieuwe gewassen worden verbouwd en een ‘beroemd’ gewas werd het wortelgewas.

Denk bijvoorbeeld aan de bospeen.

Deze bospeen werd in grote getalen geteeld en om ze goed te verkopen, moesten ze schoon worden gemaakt als ze uit de grond werd gehaald. Liggend op de buik waste men de peen in lokale slootjes. Hierdoor kregen de Loosduiners de bijnaam Peenbuikers.”! Daarnaast ging men komkommers en sla verbouwen, waardoor de glastuinbouw snel groeide. Loosduinen maakte hierdoor een stormachtige ontwikkeling door, maar dit verbeterde de levensstandaard voor veel Loosduiners bij lange na niet.

Wat leidde tot de aansluiting met Den Haag?

De laatste burgemeester van Loosduinen, mr. dr. Hendrik Willem Hovy, aanvaardde zijn ambt in 1901 als opvolger van burgemeester mr. H.A. van de Velde.

Hij kreeg meteen te maken met het eerste deel van een annexatie, die plaats vond in 1903. De grens van de gemeente Loosduinen met die van Den Haag liep oorspronkelijk langs de Beeklaan.

Op 1 juli 1903 werd deze grens gewijzigd in het voordeel van Den Haag. Zij kwam nu te liggen vanaf het stoomgemaal aan de Korte Laak om de begraafplaats Nieuw Eykenduinen naar strandpaal 104! Loosduinen verloor niet alleen gebied, maar ook inwoners gingen over naar Den Haag.

Dit scheelde veel aan gemeentelijke belasting; minder inkomsten voor Loosduinen. De tweede en definitieve annexatie van 1923 viel ook in zijn ambtstermijn.

In 1913 sprak Hovy bij de benoeming van een raadslid, zonder het te beseffen, profetische woorden: “Wij hebben hier als grensgemeente eener groote stad nog wel der Residentie, eene bijzondere roeping te vervullen. Beseffen wij die niet voldoende, dan maken wij ons rijp voor overgang tot de grootere gemeente.”

Burgemeester Hovy met wethouders.

De staf van burgemeester Hovy.

In 1918 werd in het college van B&W van 's Gravenhage al gesproken om heel Loosduinen over te nemen i.p.v. 5/8 van hun grondgebied. Dit was nodig om het ruimteprobleem van Den Haag op te lossen. De overname van 1903, welke een groot gebied besloeg, gaf te weinig soelaas schijnbaar.

Burgemeester Hovy was er de man niet naar om Loosduinen voor annexatie te behoeden, gezien de enorme druk van het gemeentebestuur van Den Haag. In de Loosduinse raad zei hij tegen de annexatie te zijn, maar anderzijds was hij in de confrontatie met de Haagse en Provinciale gezagsdragers te onderdanig om weerstand te kunnen bieden.

Daarnaast was hij als burgemeester het gezeur, de discussies en confrontaties met tuinders en middenstanders meer dan zat. Misschien wilde hij opgeven en mogelijk speelde deze dreigende overname hem in de kaart. De Loosduinse gemeenteraad besloot op 24 januari 1922 met 8 tegen 5 stemmen het verzoek van Gedeputeerde Staten om annexatie door Den Haag te bevorderen. Gek blijft wel dat in een van de laatste raadsvergaderingen, deze van 4 januari 1923, waar gestemd moest worden over de annexatie, Hovy quasi tegen was. Menig wenkbrauw ging omhoog! Hoewel Hovy en zijn wethouders bij de provincie nog pleitten voor het behoud van de zelfstandigheid, besloot de gemeenteraad uiteindelijk met 7 tegen 6 stemmen toch in te stemmen met de ‘samensmelting’, zoals de annexatie werd genoemd. De 2^e en 1^e kamer keurden dit voorstel in de laatste week van april 1923 goed.

De Loosduinse bevolking was in meerderheid ook voor de annexatie, zoals bleek uit een referendum onder de Loosduiners. Ook de gemeenteraad stemde in meerderheid voor de overname.

De katholieken stemden tegen, maar alleen omdat de kerk bang was voor het verderf der zeden onder de dorpse Loosduiners! Een argument dat een beetje zwak overkwam; grote broer lag op een steenworp afstand.

Bij de laatste raadsvergadering van 19 juni 1923 werd in het besloten deel een besluit genomen en dit werd pas later bekend gemaakt. Het besluit om de naam van enige straten te veranderen: de Witlaan heette in het vervolg Burgemeester Hovylaan, de 1^e dwarsstraat werd Burgemeester v.d. Veldestraat, het plein in 't midden het Francoisplein en de laatste dwarsstraat werd de burgemeester Waldeckstraat.

Bij zijn afscheidswoord bedankte de burgemeester alle instanties en een aantal mensen, met wie hij nauw had samengewerkt. Hij dankte met de volgende woorden: “Moge God Almachtig U allen en het oude Loosduinen zegenen en onder het nieuwe bestuur eigen karakter doen behouden en zich ontwikkelen. Ik heb gezegd.”

De diverse Loosduinse delingen hadden de levensvatbaarheid van de gemeente aangetast. Gemeenten waren in die tijd nog afhankelijk van eigen belastingheffingen. Waren deze te hoog, dan weken inwoners uit naar de gemeenten, die veel goedkoper waren. Toen dan ook Den Haag het begerig oog liet vallen op het overgebleven gedeelte van Loosduinen, werd de bevolking gepaaid met de beloften van lagere belasting, betere vaarwegen, riolering, betaald door Den Haag, betere scholen, een spoorlijn, elektrische tramlijnen en een goede behartiging van de land- en tuinbouwbelangen.

In een brief geschreven door de Haagse burgemeester J. Patijn, 13 januari 1922, reageerde hij positief n.a.v. voorwaarden, die gesteld werden door verschillende Loosduinse politieke partijen. Niets was te veel op dat moment voor de gemeente Den Haag. Dit betrof ook het voorstel om bestaande Loosduinse fabrieken niet te hinderen in hun groei. De vraag was later, toen het doek definitief viel voor Loosduinen, wat hiervan gerealiseerd is. De belasting ging in ieder geval met rasse schreden omhoog en de prioriteit, betreffende de andere zaken, werd steeds minder! Wat ‘vroeg’ Den Haag eigenlijk, voordat het doek definitief viel en wat bood ze Loosduinen nu precies aan? Ze wilde uitbreiding van haar grondgebied en in hun laatste plan werd het volgende geopperd als een ‘soort keuze’: “1e overgang enkel van de duinstrook van mijlpaal 104 zuidelijker naar 105; 2e een ruimere gebiedsovergang en wel in dier voege, dat de nieuwe grens komt te lopen (...) tot ongeveer de Leyweg; een plan in gelijke geest wilde de nieuwe grens zelfs trekken tot aan 'Oud-Rosenburg' -de huidige Walnootstraat dus; 3e algehele samensmelting. Daarvan kan slechts sprake zijn 'wanneer algehele samensmelting zekerheid gaf, dat morele zekerheid kan worden geboden, dat door samensmelting het thans eene eigen gemeente vormende grondgebied beter wordt, m.a.w. wanneer het vaststaat, dat verbeteringen spoediger na samensmelting dan zonder haar zullen worden aangebracht.” Onder die verbeteringen werden o.m. verstaan: 'eene elektrische tramverbinding tot de Monstersche grens; electrificatie van de baan der 'Westlandsche Stoomtramweg Maatschappij' en aansluiting van Loosduinen op het Haags riool, terwijl daarnaast onafwijsbaar moet worden verlangd, dat aan de land- en tuinbouw middels een commissie het vrije ademen mogelijk moet blijven. Dit laatste is een hoofdpunt'.

Wat er van die zekerheden terecht is gekomen, is door de geschiedenis intussen aangetoond. Die elektrische tram is er dan wel gekomen, in de vorm van lijn 2, zij het pas in 1983, of wel 60 jaar later. Dat had derhalve met de annexatie niets meer te maken. Wat de Loosduinse land- en tuinbouw betreft, kijk maar om u heen, die heeft al sedert jaren de geest gegeven, ondanks de zekerheden, die toen aan tuinders en boeren werden voorgehouden. Er moest immers plaats gemaakt worden voor huisvesting en industrie. In de Haagse pers was er na de annexatie op 1 juli nauwelijks enige belangstelling voor de toevoeging van 60 % meer grondgebied plus een tweede badplaats in de vorm van Kijkduin.

Uiteindelijk gaf de slechte financiële situatie en de belofte van Den Haag om zaken te realiseren, de doorslag voor Loosduinen om zich toch maar 'over te geven' en zich aan te sluiten bij Den Haag. Men kreeg dus een soort bruidsschat mee en de twee gemeenten werden officieel op 1 juli 1923 'in de echt verbonden'. Er werd wel een commissie van advies ingesteld, welk zwaarwegend advies mocht geven over tuin- en landbouwgrond en die hierdoor de belangen van de tuinders en boeren kon behartigen.

Op zondag 1 juli 1923 was er geen feestelijk vertoon, eerder een 'katergevoel' van niet meer zelfstandig te zijn! Was iedereen het met deze 'overgave' eens in de loop der tijd; totaal niet! Vandaar dat er nog vaak gesproken werd van een annexatie en dat heeft niet bepaald een positieve klank.

Mr. dr. Hendrik Willem Hovy. 1901 – 1923 (afbeelding: De gemeenteraad van Loosduinen, onder het voorzitterschap van **burgemeester Hendrik Willem Hovy** (met ambtsketting) in 1920

VAN HET LOOSDUINS MUSEUM door Piet Brak.

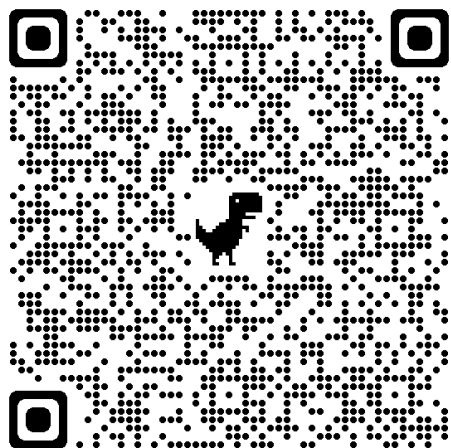
100 jaar

Op 1 juli a.s. is het dus 100 jaar geleden, dat de zelfstandige gemeente Loosduinen ophield te bestaan om op te gaan in die grote stad Den Haag. Op diezelfde dag herdenkt de 'Commissie Loosduinen' ook hetzelfde feit. Het concept van die Commissie vindt dan ook z'n oorsprong in die annexatie van 1923.

De gemeente Den Haag opperde toen om een adviescommissie in het leven te roepen, die de Haagse politiek kon dienen in voor die stad geheel vreemde zaken, zoals land- en tuinbouw.

Want wat wisten ze in de vergaderzaal in de Javastraat over die 'Loosduinse knuppels van land- en tuinbouw' met hun 'kouwe en warme teelten' en alles wat daarmee te maken had, zoals kassenbouw en 'platglas'. Trouwens, het was toch ook nimmer de bedoeling geweest geheel Loosduinen te annexeren maar slechts een deel daarvan, hoogstens tot wat later de Walnootstraat zou worden.

Kreeg men daar, bij besluit van de Loosduinse gemeenteraad en een positieve volksraadpleging aldaar, onverwacht geheel Loosduinen in de schoot geworpen. Burgemeester Patijn van Den Haag verwoordde het in de raadsvergadering van 16 juli 1923 aldus: "De bemoeiingen van onze gemeente zullen zich voortaan uitstrekken over een aantal bedrijven, die in onze gemeente tot nu toe niet bekend waren."

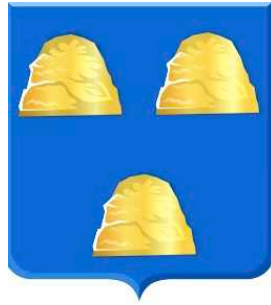
Dhr. dr. J.A. N. Patijn
Burgemeester van Den Haag
1918-1930.

In de 'Commissie Loosduinen' namen toen zitting: Q. Nederpel, secretaris-penningmeester van de 'Loosduinsche Groenteveiling', C. van Spronsen, voorzitter van de Coöperatieve Groenteveiling, J. van der Hout en M Vreugdenhil voor den sector 'de Landbouw' en de voorzitters van de R.K. Arbeidersvereniging St. Deus Dedit en die van de neutrale arbeidersvereniging 'Door Eendracht Saam Verbonden'.

Het was op 16 juli dat onze nieuwe burgemeester zijn nieuwe territorium kwam bezoeken, teneinde zijn nieuwe burgers in de gelegenheid te stellen kennis met hem te maken.

Piet Brak.

Commissie Loosduinen, 100 jaar door Pjer Wijsman.

Loosduinse vlag

Een vogelvlucht van 100 jaar gebeurtenissen van de Commissie Loosduinen.

Laat ik beginnen met heel veel mensen te bedanken, die het jaren vol hebben gehouden om de Commissie Loosduinen niet alleen een warm hart toe te dragen, maar ook door daadwerkelijke zitting te nemen en hebben genomen in de Commissie en deze steeds verder hebben gebracht; tot wel 100 jaar!

HULDE, dus.....

Voor de lezer:

Soms maak ik grote stappen in de 100 jaar geschiedenis van de Commissie Loosduinen. Sommige gebeurtenissen hebben een grotere impact gehad op de bewoners van Loosduinen en haar ontwikkeling dan andere. Vergeef mij hiervoor.

Als u alles wilt weten over de geschiedenis van de Commissie Loosduinen raad ik u aan om het Haags gemeentearchief te raadplegen. Veel materiaal van de Commissie is hiernaar toe verhuisd. Echter een gedegen studie naar 100 jaar Commissie Loosduinen is nog niet gedaan en staat nog open.

Was het gedurende die 100 jaar allemaal koek en ei: “Neen natuurlijk niet”, zegt de huidige voorzitter van de Commissie Loosduinen dhr. Pjer Wijsman. “Door de geschiedenis van de Commissie heen, uitgemeten over 100 jaar, zijn wel wat dingetjes gebeurd.

Woordenwisselingen, schermutselingen, lange nachten van overleg en door de jaren heen werd menig stuk papier geproduceerd en het verdween ook weer.

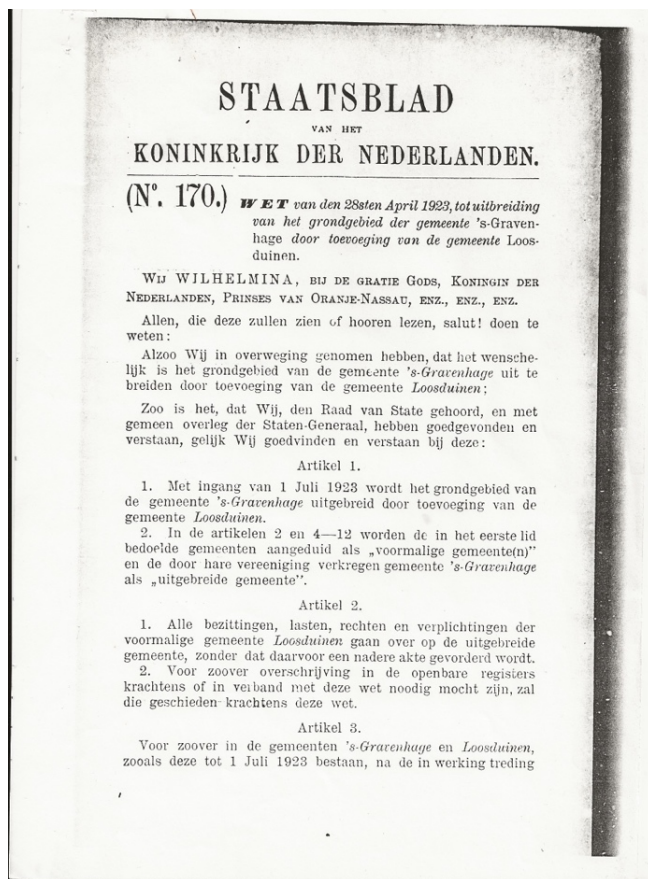
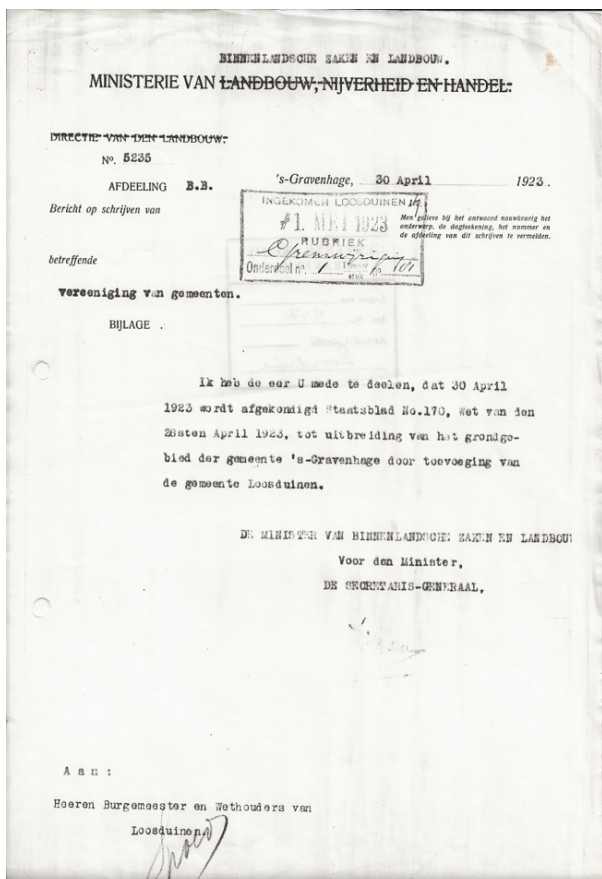
Er waren veel overleggen met ambtenaren, wethouders en soms de burgemeester. Inspreken tijdens commissie- en raadsvergaderingen; onderonsjes en met soms een glaasje erbij konden zaken beklonken worden! In principe werd alles netjes gespeeld en met open vizier.

Verliep alles volgens plan; dat ook niet. 'You win some and you lose some' en dat is nog steeds zo!" Natuurlijk vergeet ik vast bepaalde zaken te vermelden; niet alleen bepaalde gebeurtenissen, maar met name de mensen te noemen. De bewoners van Loosduinen, die door de jaren heen zitting hebben gehad in de Commissie. Het proces gaat gelukkig nog steeds verder en als er niets gekks gebeurt, bestaat de Commissie volgend jaar 101 jaar en dit gaat vast nog vele jaren verder.

In het begin werd de Commissie voorgezeten door de burgemeester van Den Haag en later door de verantwoordelijk wethouder. Zoals u mogelijk weet, werd na de overname in 1923 een land- en tuinbouwcommissie ingesteld, die met name zwaarwegend advies zou geven op dat gebied aan de 'onwetende' broer Den Haag. Dit was één van de voorwaarden, die verbonden was aan de overname en die beloofd waren door het college van B&W van Den Haag.

Op 1 juli 1923 was de officiële overgave; bekend gemaakt bij Koninklijk besluit.

Werd er feest gevierd? bepaald niet. Een aantal Loosduiners was bang dat ze de Loosduinse identiteit, hun eigenheid, zouden verliezen aan een grote stad en dat al het 'verderf' van de grote stad naar Loosduinen zou oprukken!

Vanaf 1923 verliep dit proces vrij stroef. Vanuit Den Haag had men niet zoveel zin en grote broer had meestal andere plannen dan kleine broertje wilde. Daarnaast wilden de boeren en tuinders zich bezighouden met hun eigen werk en geen gezeur.

Er verscheen vrij snel een nieuwe woonwijk, gerealiseerd tussen 1926 en 1929 in de hoek, die begrensd wordt door Ockenburghstraat, de Symfoniestraat, de Pisuissestraat en de Nocturnestraat. In dezelfde periode werd ten noordoosten van de kern de Burgemeesterswijk gebouwd, die begrensd wordt door de Burgemeester Hovylaan en de Oude Haagweg.

Er was gedurende de beginjaren en dit duurde tot de jaren '50 dus eigenlijk een soort status quo t.a.v. de land- en tuinbouwbedrijven. Den Haag bemoeide zich er niet zoveel mee en in Loosduinen ging men zijn gang. Den Haag plukte wel de vruchten hiervan; met name in de vorm van belastinginkomsten!

Wat betreft de andere voorwaarden: ook daar nam Den Haag het niet zo nauw mee en directe uitvoer van bepaalde zaken, liet enigszins op zich wachten. (o.a. riolering, een goede openbaar vervoersverbinding) Aan de andere kant waren de Loosduiners zeker blij met de 'geboden' vrijheid. Een mooi voorbeeld hiervan is, dat Loosduinen 6 veilinggebouwen heeft gekend. Als men bijvoorbeeld geen zin had in een veilplicht, begon men met een groepje tuinders ergens anders een nieuwe veiling. Meestal liep dit financieel niet lekker en na verloop van tijd moesten ze dan weer sluiten en werd er iets anders verzonnen.

Afgescheiden van elkaar, ruzie en soms op basis van denominatie; uiteindelijk door allerlei fusies toch weer geworden tot één grote veilig.

Na de oorlog werd de Commissie Loosduinen weer nieuw leven ingeblazen, maar zoals eerder afgesproken, bleef de verantwoordelijke wethouder voorzitter. In geval de wethouder niet kon, nam de burgemeester de taken waar. Dit systeem bleef gehandhaafd tot 1976.

Na 1976 had men toch een ander idee over wie de voorzitter moest zijn en het college vond dat de voorzitter uit de wijkbesturen moest komen.

Wat wel gek was, was dat de vergaderingen tot 1974 besloten waren. Pas daarna werd de zitting openbaar, tenzij van tevoren aangegeven was, dat het een besloten bijeenkomst zou zijn.

De vergaderingen van veel raadscommissies, die advies gaven aan B&W, waren al openbaar en de Commissie Loosduinen was een van deze commissies, dus daarom werd besloten dat ook deze vergadering openbaar gehouden moest worden. De commissie Loosduinen deed zelf dit voorstel aan B&W en zij namen het advies van de Commissie Loosduinen over. Iedere belangstellende was vanaf dat moment welkom en kon nu alles zelf meemaken.

Het publiek hoefde niet meer de beknopte samenvattingen te lezen, maar kon nu alles meemaken. Er werd geëxperimenteerd met het houden van een middagvergadering en een avondvergadering om te kijken wat goed uitkwam. Op voorspraak van de voorzitter konden mensen uit het publiek eventueel een vraag stellen of een opmerking maken. De eerste vergadering ging o.a. over het openbaar vervoer; de eindhaltes van de buslijnen 19 en 26. Voorzitter wethouder Vink kon hier verder niets mee en deed dit over aan de verantwoordelijke wethouder.